

Ermeni Soykırımına ilişkin Danimarka arşivlerinden görgü tanığı kayıtları: Digin Verjin

Posted on 05/11/2014

İzleyen metin Danimarkalı misyoner kuruluşu Kadın Misyoner Çalışanlar (Kvindelige Missions Arbejdere; KMA) (2) arşivinde Danimarka dilinde bulunan Uygulama Defterindeki elyazması kayıtlardır. Tatbik Defteri hepsi I. Dünya Savaşı ve Ermeni Soykırımı esnasında veya hemen sonra, Danimarkalı KMA'nın Anadolu-Osmanlı İmparatorluğunda Mezre'deki (Mamüret-ül Aziz, Elâzığ) misyoneri Karen Marie Petersen'in yazıya döktüğü, olaylardan sağ kurtulan diğer kimi itirafların kayıtlarını içermektedir; elyazması örneğin imzalı mektuplar ve kartpostallarla bir bütünlüğe kavuşmaktadır. Bu kayıtların çoğu burada yayımlanacaktır. Bu kayıtlardaki olaylar ve sıkıntılarını anlatan Digin Verjine'nin Peterson tarafından tanındığı büyük bir ihtimaldir. Dahası burada tasvir edilen kayıtların göreceli olarak olaylardan kısa bir süre sonra aceleyle - Geçmiş ve şimdiki zamanların 'düzensiz' kullanılması, aniden son bulmasını örneğin not etmek gerekir- kaleme alınmış görünmektedir. Belki de kimi sebeplerle, kayıtlar yazma hataları vb. içermektedir, dolayısıyla heceleme ve üslup hataları çeviride sessizce ve dikkatlice düzeltilmiştir.

Karen Marie Peterson 1909'dan 1919'a, Danimarkalı KMA'dan çalışma arkadaşı Maria Jacobsen'le Amerikan ABCFM (Amerikan Board Heyeti) misyonerleri olarak Mezre ve Harput'a (Kharpert) dönüp Danimarkalılarından arta kalan kelimenin tam anlamıyla binlerce sağ kalanın muhafaza ve bakımını üstlenmek üzere geri dönene dek Mezre'deki Danimarka yetimhanesi Emaus'un yöneticisiydi. Petersen ve Jacopsen bölgedeki diğer çoğu İskandinavlı misyonerler gibi dinlendikten sonra hemen görevlerine geri dönmeyi planlamışlardı, ancak bu Mustafa Kemal (Atatürk) ve ulusalcı hareketinin yükselişi, özellikle de bu hareketin izlediği radikal anti-misyoner ve anti-Amerikan politikalar sebebiyle imkansızlaştı. Bunun yerine Peterson gelecek yıllarda önde gelen Birleşik Devletler

kuruluşu Yakın Doğu Yardım'a (Near East Relief, NER) o zamanlarda doğrudan bağlantılı olan KMA'nın Suriye ve Lübnan misyonunda çalışmaya gitti. Diğer birçok çalışma arkadaşı gibi, Karen Marie Petersen nispeten iyi eğitim görmüş (Danca yanısıra) Almanca, Ermenice, Türkçe ve görüldüğü gibi İngilizce konuşmaktaydı. 1881 yılında Danimarka'nın taşra kasabası Nykøbing Sjælland'da doğdu. Erken yılları az bilinmektedir, bir gümrük müfettişinin ('toldforvalter') kızı olduğundan orta sınıf bir geçmişi olduğu muhtemeldir. Maria Jacobsen ve diğer çoğu misyoner gibi, savaşın ilerleyen yıllarında sağ kalan bir Ermeni yetim kızı evlat edindi, bu kıza "Hope" [Umut] adını verdi.

Digin Verjin kimdi öyleyse? Ermenice "Digin" kelimesi "Bayan" veya daha geniş şekilde "evin Hanım efendisi" o zamanlarda görüldüğü kadarıyla aşağı yukarı "Lady" gibi birşey değildir. Digin Versjin aslında Mamouret-ül-Aziz bölgesindeki yerel Ermeni "elit" in bir üyesiydi. Gördüğüm kaynaklarda diğer Ermeni kadınlarından çoklarına Avrupalı ve Amerikalı misyonerler tarafından "Digin" olarak atfedilmediğini, (Ermeniler ve Türklerce bahsi yapılmamakta), öyle ki Digin Versjin olağanın dışında algılanmaktadır. Digin Versjin -aynı zamanda Verjine olarak da anılmakta- ABD'li misyoner Tacy Atkinson'ın Ermeni Soykırımı öncesi ve esnasında yazılmış ve yayımlanmış Harput günlüklerine göre aslen Adana, Kilikya'lıydı. İzleyen günlükteki girizgah 20 Temmuz 1916 tarihlidir, esasında Digin Versjin'in hayatı ve alın yazısına ilişkin kısa bir özettir:

"Bu sabah Digin Vergene'yi çağırdım. Kocasını belli bir servete sahip bir insandı. Yirmibeş yıl önce Amerika'ya gitti ve vatandaş oldu. On yıl önce Liverpool'a gitti ve bu Adana'lı kızla evlendi. Amerikan yurttaşlığını muhafaza etti ancak savaştan hemen önce kendisi eşi ve çocuğu buraya geri döndü ve mülk alabilmek için Türk yurttaşlığını tekrar aldı. Daha sonra savaş patladı ve Amerikan korumasına yönelik haklarını kaybetti. Geçtiğimiz Temmuz eşi ve çocuklarıyla "Sevkiyat"a [sürgün, MB] yollandı. Adamları katliamlarda bulunmak üzere yollanmış güçlü bir Kürdün eline teslim edildi. Arabadan (at arabası veya öküzün çektiği kağrı, MB) alınıp eşinin ve çocuklarının gözü önünde öldürüldü.

Bu Kürt adamın eşinin oldukça güzel bir kadın olduğunu gördü. Evine götürdü ve evlenmek istedi, ancak kendi karısı ortalığı velveleye verince, bu kadınla evlenmemeye karar verdi. O da bu adamla evlenmeyi reddetti, ancak bu adamın hakimiyetindeydi ve dışarı çıkmasına izin verlimemekteydi. Kısa bir süre sonra hamile kaldı. Bu adam Vali'yi [Sabit Bey, MB] rencide edince mapushaneye kondu. Daha sonra onun [Verjine'nin] bebeği doğdu, onunla evlenmeyeceğinden, gitmesine izin vermesi için ona yalvardı, ancak adam reddetti ve onu sevdiğini söyledi. Bebeği doğduğunda mapushaneden ona para yolladı, ancak bu hiçbir şekilde ona ulaşmadı. Verjine neredeyse açlıktan kıvrılmaktaydı. O anda adamın kardeşi geldi ve ona yiyecek için para verdi. Adam on gün zarfında mapushaneden çıkacağından kaçmak istedi. Güzel bir Hıristiyan kadındı. Kendi İngilizce İncili ve ilahi kitabı vardı. Bedeni her tür utancın acısını çekerken ruhu dokunulmazlığını korumaktaydı.”(3)

Karen Marie Petersen'ın, Tacy Atkinson'in Digin Verjin gibi bir kadın ve başına gelenlere özel ilgi göstermesi rastlantı değildi. İyi eğitim görmüş, Protestan Ermeni kadına yardım edemeyecek ancak Batılı misyonerlerin dikkat ve sempatisini cezbedecekti, özellikle nispeten küçük Mezre gibi bir taşra kasabasında. Petersen yine de Versjin'in başına gelenleri Atkinson'dan daha ayrıntılı kaydetti. Bilimsel bakış açısıyla , Petersen'in yazılı kayıtları Amerikalı misyoner çalışma arkadaşınıninkiyle tezat taşımamaktadır. Bilakis desteklemekte, derinlik, nüans yanısıra bağlam katmaktadır. Bu kanımca, örneğin esaret altındaki bir Ermeni kadının o zaman genel olarak Müslüman Haremi olarak kastedilene; misyoner kayıtlarında “Diğerleri” algılaması olarak, akademik dilde Oryantalist inançlara yönelik eleştirilerin sahip olacağı; merkez-çevre dinamiklerinin daha açıkçası yerel bir soykırım faili olan Hadji Ağa Ermenilerin imhasındaki rolü, Osmanlı bölgesel ve merkezi otoriteleri (6 Nolu dipnota bakınız) yararına nasıl olayların içinde yer aldığı ve dışına çekilmesine ilişkin önemli bir erken dönem kayıdır. Bu Karen Petersen'in kelimeleriyle şöyledir:

«Digin Versjin. En güzel kadınlardan biri! Meryemana gibi güzel; sesiz, mütevazi bir kadın, gerçek bir Hıristiyan. Kendisi ve kocası yedi yıl Liverpool'da yaşadılar ve onlar şimdi kocasının Mezre'deki evine geldiler. Evin belirli bir Avrupalı karakteri [vardı], varlıklıldılar

ve birçok ziynet eyalarına ve hatta piyanoya sahipti. 7 yaşında küçük bir kız çocuğu vardı. Kocası ve ailesi Katolikti, kendisi genç kız olarak Adana'da (4) koleje gitti, Protestandı.

1 Temmuz 1915'te bu evin tahrip edildiği, varlıklarının tüm yönlerde saçıldığını izlemek zorunda kaldılar, muhacir oldular. Katolik cemaatiyle beraber Mezre'yi terk eden ilk grup içindeydiler. Onlara, Vali (5) tarafından özel koruma sözü verildi. Araba konvoyu ertesi gün Sevang'a yöneldiğinde Kürtler üzerlerine saldırdılar, erkekleri ayırıp doğradılar. Kocasını arabaya koşturdu ve onun yanına oturdu, muhtemelen saklanmayı umarak, ancak Kürtlerin başı Hadji Ağa, (6) gelip arabadan çekti hemen onun [karısının] gözü önünde katletti. Daha sonra Digin Versjin'i ve tüm eşyalarını alıp Sevang'a döndü ve ona kendi eşi olmasını talep etti. Diğer kadınlar da, hatta rahibe namzetleri bile yağmalandı, elbiseleri çıkarıldı ve zorla kaçırıldılar.

Bu adam daha sonra onu ve küçük kızı kasabadaki bir eve götürdü. Bu konuda duydum, evi buldum ve onunla konuşmaya çalıştım (1 Ağustos'ta [1915]). Kapıyı uzun süre beyhude çalmak durumunda kaldım, en nihayet geldi ve kapıyı kedisi açtı. Giremeyeceğimiz ve ona bizimle sadece birkaç kelime konuşmasına izin verildiği anlaşıldı. Çünkü Kürt adam evdeydi, [o] İstoli'ye seyahat ediyordu [İsoli] (doğal olarak katliamları idare etmek için.) (7) O İstoli'deki evindeydi, [bir] eşi ve çocukları vardı, ve şimdi bu güzel genç kadın onun karısı olarak yaşamak zorundaydı. Adama inancını terk etmeyeceğini söyledi, okuduğu ve teselli için muhafaza ettiği bir İncili vardı. Onun aynı zamanda küçük bir kızı vardı; Kürt adam onu çağırdığında çocuk "Sana gelmeyeceğim, babamı öldürdün" demekteydi. Herhangi biri, böylesi duyarlı bir kadının, böyle bir adamın evinde esir olmasını anlayabilir mi?

Kış esnasında Kürt karısını ve çocuklarını İstoli'den getirdi ve bu kadınla beraber yaşamak en büyük aşağılamaydı, ki doğal olarak onu [Versjin'i] sevmedi. Versjin tüm ziynetini bu eşin tasarrufunda görmek durumundaydı, ancak bir gün, Kürt eşi ziyneti çıkardı, birşey onun yüreğine dokunmuş olmalıydı ve küçük kıza iki parlayan taş küpe olarak kullanması için verdi.

Mayıs sonunda [1916], küçük bir kız çocuğu doğurdu. O zaman kocası, Valiyi Enver Paşa'ya kötülediğinden hapisteydi. Aylarca burada hapsedilmişti ['burada' büyük bir ihtimalle Mezre anlamında, MB], ancak bu süre zarfında onun iki erkek kardeşi Digin Versjin'i gözetleyecekti, dolayısıyla kaçamadı. Ancak ona beslenecek yeterli miktarı da vermedi- daha fazla yiyecek alabilmek için mümkün olduğunca fazla elbiselerini sattı, ancak bebek için sütü yoktu ve bu sebeple bebek ağlıyordu. Ona ev işlerini yaparken yardım eden yaşlı bir Ermeni kadın vardı ve ona dokunaklı bir düşkünlükle bağlandı. [Bu kadın] gözyaşları içinde bana geldi ve Digin Versjin'in mutsuz durumuna ilişkin anlattı. Daha sonra [Versjin'i] ziyaret ettim ve ona para ve gıdalı maddeler verdim, ancak onun için zor olduğunu sezinebiliyordum, zenginliği ve [okunaksız bir kelime] kabul etmek. Zorlu kaderine rağmen Tanrı sevgisine olan inancını kaybeymemiş olmasını görmek harikaydı, ancak İncil okuyor bütün gün boyunca dua ediyordu. Tanrı'nın ona kaçmak için bir fırsat vereceğini umut ediyordu, fakat onu saklayabilecek bir dostu yoktu. Tanrı'nın bir yol göstermesi için birlikte okuyup dua ettik.

Eylül sonuna dek, onun durumuna ilişkin oldukça endişeliydim. Kürt adam hapisten çıktı ve hükümetle (8) olan hasmane ilişkilerden ötürü zor durumdaydı. [Orjinal metindeki not: "O bot servisi ve posta servisini kontrol ettiğinden, Hükümette ondan borcu olduğu bir miktar parayı talep ediyordu."]. İsolî'deki ailesi Digin Versjin'den kurtulması ve yerine kendilerine ihtimam gösterilmesi için ikna etme gayretindeydi. Digin Versjin'in kendisi serbest kalmaktan daha büyük bir arzusu yoktu, ancak onun [Kürt adam] bile serbest kalmak için sebepleri vardı, onun gitmesine izin veremezdi. [Kürt adam] onun başka bir Türkün [sic] eline düşmesini veya belki acı çekmesini istemeyecekti. Belki de bunlar sadece boş sözlerdir veya belki de gerçekten bunu demek istedi, bilmiyorum. Onun [Digin Versjin] sessiz ve ılımlı şekilde onun üzerinde olumlu etkide bulunduğu ve bu gerçek bağlılık ve sevginin onun şeytani ve kaba kalbinde yer bulduğunu hayal edebiliyorum. Çözüm olarak bir teyzesinin olduğu Halep'e seyahat etmeyi önerdi. (Kürt adam) başlangıçta reddetti, ancak daha sonra bunu öyle bir hevesle kabul etti ki dolayısıyla onun (Kürt adamın) bir şey planladığından kuşkuya kapılmaya başladı: yani ona saldırıp yolda öldürmek gibi. Bu şekilde o ilerde (Kürt adama) ona yönelik şeytani fiil veya onun sonradan edindiği parası veya mücevheratı için

hesap soramayacaktı.

[Kürt adamın] onu ortadan kaldıracığı düşüncesine meylediyorduk ve [Digin Versjin'in] ondan kaçmasının doğru birşey olacağını düşündük. Harput'ta yoksul ve ehemmiyetsiz bir kadın bulma işini hallettik, onu saklayacak ve Digin V.orada yolu bilmediğinden, kılık değiştirecek ve ben ona eşlik edecektim. Onunla nerede buluşacağım planlandı ve gününe karar verildi (9 Eylül [1916]), ve ben gerginlikle kararlaştırılmış zamanda onu bekledim, fakat gelmedi. En nihayetinde kaçmaya cesaret edemedi, kendisi için korktuğundan değildi, zira hiçbir bedel onun elinden kurtulmak için o kadar yüksek olmayacaktı, ancak kendisini saklamayı arzu eden kişi için korktu.

Daha sonra Türke [sic] kendi başına dışarda gezinebileceğini, kendisi hakkında artık endişelenmesine gerek olmadığını söylediği -ancak daha sonra - "Sakın terk etme veya saklanma konusunu aklından geçirme. Tüm kasabayı yakmak zorunda kalsam da seni bulacağım- ve seni evinde bulacağım kişiye de Allah merhamet etsin- dedi". Bu tehditten sonra Digin V. onun [Peterson'un] [Kürt adamı] kendisini gönüllü dışarı çıkmasını sağlayıp sağlayamayacağını bekleyip görmeyi terch edecekti.

Ancak bu bekleyiş dönemi sinir törpüleyiciydi. Ekim başında bir akşam Kürt adam eve geç gelir döşemede uyumakta olan erkek hizmetkar ona kapıyı açmaz. Yaşlı kadın aşağı iner ve kapıyı açar, ancak beklemekten tepesi atmış adam, yaşlı kadını çekip dışarı atar ve kapıyı kilitler. Kadın komşunun kapısını çalar ve komşusu içeri girmesine izin verir. Digin Versjin kadına birşey olacağından korkarak konun yanındadır, daha sonra kocası kendisinin aşağı kata giderek onu içeri almasını söyler, ancak o dışarda duran birinin kendisini öldüreceğinden korkar.

Ertesi gün o kendi yanındadır, çocuk ve bakımsız kalmıştır, Kürt adam yaşlı kadını dışarı attığından pişman olur ve ona geri gelmesini söyler. O korkmaktadır da , ancak en nihayetinde Hanımı hatırına razı olur. Ancak o [Verjin, MB] öylesine şok içindedir ki zayıf bir

sesle (konuşmaya) başlar, takip edildiğini düşünmektedir - adamların yaklaşıp onu bağlayıp götürdüklerini görmektedir. Yaşlı kadın bana gelir, gelip yardım etmemi rica eder. Oraya gittim, orada kaldığım müddetçe [Digin V.] sakindi, çok süzgündü ve gözlerinde korkulu bir bakış vardı. Ortamını değiştirmemesi durumunda işlerin kötüye gideceğini anladım ve ona (gerçi kalbim çarparak) onu bir süreliğine beni ziyaret etmeye izin verip vermeyeceği yönünde Kürt adamlarla konuşmamı teklif ettim. Sonra bir süre onun adamın deri fişekliğini doldurmasını bekledim, Kürt adam İsolî'ye yola çıkmak üzereydi. [Digin V.] evde yalnız kalmayacak, hatta onun iki erkek kardeşi gelip onu yakın takibe alacaklarından kaçamadı.

Ertesi gün 6 Ekim'de öğle civarı oraya tekrar gittim. Digin Versjin ne yemiş ne de uyumuş, ancak bütün geceyi 'birinin gelip onu öldürmeyeceğine emin olma için' pencere kenarında geçirmişti. Hacı Ağa'ya onunla görüşmek üzere bir mesaj yolladım. O "eğer onu elbisesiz olmasından ötürü onu affedersem, evet" şeklinde yanıtladı. Ben bunun herhangi bir önemi olmadığını yanıtladım ve bir Ermeni tercüman kadınla içeri girdim. (9) Vahşi ve sinsi bakışlı yaşlı, sakallı bir adam göreceğimi umuyordum, ve Türk usulü temenna edecektim (elleri göğüs yönünde ve alna götürüp eğilmek). Gürbüz yapılı genç bir adam, güzel yüz hatlarına sahip, iyi giyimli birini görmek beni hayrete düşürdü; divandan sıçrayıp nazikçe elimi sıktı ve oturmam için müşfikçe rica etti. Sonra ona reddetmeyeceğini umut ettiğim bir ricam olduğunu açıkladım ve dün orada bulunduğumu ve Digin V.'nin içinde bulunduğu koşulların ne kadar kötü olduğunu söyledim. O, adamın da tanıklık ettiği gibi birşeyden korkmuş olmalıydı ve hafızasını oldukça bariz bir şekilde kaybetmişti. Ona çok ihtimam gösterdiğimden ve onu böylesine bir durumda görmek beni üzdüğünden benimle bir süre kalıp kalamıyacağını sormak istedim. Ona 'hava değişimi' gerekliydi.

Fakat onun durumuna ilişkin kaygılanacak herhangi birşey olduğunu düşünmedi, gerçi onun itemediği bir şey olan bir doktor çağırma niyetindeydi. Benim teklifimi duymak onun çin memnuniyet vericiydi, ancak beni, adetlerinin onlara yasakladığı eşlerinin bir yabancıнын evini ziyaret etmesini hususunda mecbur tutamayacaktı. Eşinin başka bir eve gittiğini duyduklarında dostlarının ne söyleyeceğini, insanların ne söyleyeceğini düşündü. (10) Ne

yazık ki bu tamamıyla imkansızdı. Bunu onunla uzunca görüştüm ve sonunda onun istediği kadar dışarda gezinmeye ve beni her gün ziyaret etmeye izni olduğunu, ancak geceleyin eve gelmek zorunda olduğunu söyledi. Buna inanamadığımı, onun şu ana dek kilit altında tutulduğunu bildiğimi, her neyse bunun yeterli olmadığını söyledim; çok hastaydı ve tamamıyla kurtulması gerekiyordu. "Evet, ama insanlar ne der?" Böylesi büyük bir insan için insanları onun karısı hakkında konuşması ayıplanacak bir durumdur! "İnsanlar ne isterlerse söylesinler" dedim. Bu onun hatırı için yapılacak ve ona iyi ihtimam göstereceğime söz verdim. Nihayet bunun hakkında düşüneceğini ve bana yarın cevap vereceğini, ancak evet diyecekse bunun benim hatırım için olacağını söyledi. (11) (Bana verilmiş bir onur). Ona teşekkür ettim ve nazıkçe veda ettim.

Digin V.'ye gittiğimde, aynı zamanda bizim İncil okuyan kadını da orada gördüm ve "Şimdi, onun [Kürt adam] için zor olan bir adımı atmak üzere hareket ettiğinden, dua etme zamanıdır" dedim. Hatta yanıtın lehte olacağına zaten ikna olmuşum. Ancak bunun o kadar da çabuk gelmesini beklemiyordum. (12) Eve vardıkdan kısa bir süre sonra, Digin Versjin Mery ve küçük kızla beraber geldi. [Kürt adam] "Bugün gidebilir ve 14 gün kalabilirsin. Ben pişman olmadan acele et." dedi. Ve mucize aslında şimdi gerçekleşti: Şu ana dek esir tutulan ve kıskançlıkla gözetlenen o, şimdi bizim evdeydi, ona oldukça korkunç gelen etrafındakilerden özgürdü. Rab, gözlerimizin önünde bu mucizeyi gerçekleştirdi.

Daha ilk günlerden 'hava değişimi'nin yararlı olduğu anlaşıldı. Digin V. geceleri uyudu ve yemeye başladı. Ne yazık ki, Kürt adamın ziyaretlerini rededemedim, ancak, odada onunla konuşurken odada kaldım. Onu buraya yolladığına pişman olduğunu, çünkü şimdi büyük bir olasılıkla artık geri gelmeyeceğini söyledi. Karısı hasta yattığından İsolı'ye seyahat etmek zorundaydı. (6 ay önce bir oğlan doğurmuş ve [Kürt adam] henüz orada olmamıştı. Karısı ve erkek kardeşleri bu onur kırıcı durumdan kızgındılar ve kardeşleri onu öldürmekle tehdit ettiler). Diğer yandan Digin Versjin olmaksızın yaşayamıyordu. Bana bulunduğu yer[ler]de, birisi Mezre'de birisi İsolı'de (!) olmak üzere, karısı olmak zorunda olduğunu izah etti. (13) Sarsılmış ve akli ikiye bölümüştü, bu onun oldukça tezat şeyler söylemesine sebep oluyordu:

'Kalmak istiyorsan öyleyse kal' bunun hemen sonrasında 'Seni öldürmediğime pişmanım, beni tam bir belanın içine düşürdün' diyor ve köydeki herkesin onun gibi birisinin karısının ondan kaçtığı söylemesinin büyük bir ayıp olduğunu söyleyeceklerini belirtiyordu. Ona İsolî'ye gitmesi, gerçek karısı ve çocuklarıyla kalması gerektiğini, karısının büyük bir ihtimalle ona ihtiyacı olduğunu söyledim. Benimle yüksek sesle konuşurken bir an D. Versjin'e "Seni Dersim'e [Tunceli] (Bir Kürt aşiretinin sınıra ve oradan da Rusya'ya) götürebilmek için muhtemelen uzaklaşmamı istiyor" dedi.

Nihayet 16 Ekim'de [1916] köye gitti ve daha rahat bir nefes alıyorduk. Burda muhtemelen ailesiyle kavgaya düştü. Beş kardeş mallar konusunda ve kendi paylarına düşen yağmalanmış eşyalar konusunda anlaşmazlığa düştüler, ancak özellikle Digin V.'den (14) boşanmadığı [veya 'başından savmadığı'] için ona kızgındılar. 5 gün geçtikten hemen, kendisine ait eşyaları satmak üzere sonra geri döndü ve Mezre'deki evi dağıttı. Digin Versjin'e de yolladı, onu tamamıyla serbest bıraktı ve istediği mutfak eşyalarını almasına izin verdi. [Digin Versjin] bir çift kazan aldı. Hepimiz için sevinçli bir gündü, şimdi ona bakma sözünden serbest bırakıldığımı ve onu Dersim'e varmasını sağlamanın başarı olacağını hissettim. "Rab boyunduruğu çözer ve tutukluyu serbest bırakır."

Çileli zamanlar yine de geri döndü. Daha 14 günden fazla bir süre geçmeden Kürt adam İsolî'den geri döndü ve onu asla serbest bırakmadığını iddia ederek geri istedi. Bu, Kürt adamın sürgünden önce [Temmuz 1915 'Tehcir', MB] Digin V.'nin kocasının büyük miktarda parayı bankaya yatırması ve Kürt adamın bu meblağı almamış olduğunun ortaya çıkmasıyla gerçekleşti. Paranın kendisine ödenmesini istediğinde, resmi çevreler onun Digin V.'yle artık birlikte olmadığından, bunu ona ödemeyi reddettiler. Şimdi onun için [Digin V.'nin] ziyaret amaçlı uzakta bulunduğunu ispatlamak önemliydi.»

Erişebildiğim kaynaklara göre; Digin Verjin'in akıbetine ilişkin daha fazlası bilinmemektedir. Onun onbinlerce Ermeni kadını gibi Ermeni Soykırımı esnasında Müslüman evlerince yutulduğu görülmekte. (15)

Önsöz ve dipnotlar Matthias Bjørnlund

Çeviri: Bedros C.

1) Rigsarkivet (Danimarka Ulusal Arşivi), Kvindelige Missions Arbejdere (Kadın Misyoner İşçiler; KMA), Arkivnr. 10.360, Pk. Nr. 15, "Arminier-Missionen [sic], Diverse skildringer vedr. Arminierne [sic], 1906-1927."

2) Bu kuruma ilişkin örneğin bak. Matthias Bjørnlund, "İskandinavya ve Ermeni Soykırımı, [Scandinavia and the Armenian Genocide]" Armenian Weekly, 24 April 2008 özel sayı, s. 19-22.

3) Tacy Atkinson, "Alman, Türk ve Şeytan Üçlü İttifak Kurdu": Harput Günlükleri, 1908-1917, ["The German, the Turk and the Devil Made a Triple Alliance": Harpoot Diaries, 1908-1917], Princeton, NJ: Gomidas Institute 2000, s. 72.

4) Petersen muhtemelen ABCFM Kızlar Okulu/Kolejini demek istiyor. Örneğin bak. Edwin Munsell Bliss, ed., Misyonlar Ansiklopedisi.Tanımlayıcı, Tarihi, Biyografik, İstatistiki, [The Encyclopædia of Missions. Descriptive, Historical, Biographical, Statistical] New York: Funk & Wagnalls 1891, s. 5; James L. Barton, comp., "Türk Vahşeti": Osmanlı Türkiyesinde Hıristiyan Toplulukların İmhasına İlişkin Amerikan Misyoner Raporları, 1915-1917, ["Turkish Atrocities": Statements of American Missionaries on the Destruction of Christian Communities in Ottoman Turkey, 1915-1917] Ann Arbor, Michigan: Gomidas Institute 1998, pp. 159ff.

5) Sürgünün gerçekten bahs edildiği gibi 1 Temmuz'da başladığı tamamıyla net görülmemekte. Birleşik devletler Harput konsolosu Leslie A. Davis'e göre "Temmuz [1915] ayının ilerleyen bir zamanında Ermenilerin çoğu Mamuret-ül Aziz ve Harput'tan sürgün edilmişti, kırk kişilik bir grup Valinin özel güvencesinde bırakılmıştı. Bunlar tanıdığı veya

onlarla ilgileniyor gözükmekteydi. [...] Onlar arasında [sic, MB] Ermeni Katolik Başepiskoposu, Monsenyör İsrailyan ve yardımcıları da vardı.” Bu adresteki rapor:

http://www.gomidas.org/gida/index_and_%20documents/867.4016_index_and_documents/docs/4016.392.pdf . Gerçi bu Peterson’un kastettiği belki de başka, daha sonraki ‘sürgün kafilesi’ olabilir.

6) Hadji Raja bilinen Deli Hadji’yla aynı kişi olabilir, KMA misyoneri hemşire Maria Jacopsen’in Danimarkalı Misyonerin Günlükleri: Harput, 1907-1919, [Diaries of a Danish Missionary: Harpoot, 1907-1919] Princeton & London: Gomidas Institute Books 2001, pp. 142-43, 18 Nisan 1916 tarihli günlük kaydında şunlar yazmakta: “Harput’ın şeytani ruhu, Deli Hacı Konstantinopol’den döndü ve birkaç fukara kadın ve çocuğun geride kalmasını görmeye katlanamadı. ‘Burada bir sürü Ermeni var, başka bir katliam gerçekleştirilmeli’ der.

Aynı zamanda bak. Amalia Lange, Ermeni Muhacirler Arasında, Kadın Misyoner İşçiler 1920-1925,[Blandt Armeniske Flygtninge. Kvindelige Missions Arbejdere 1920-1925] Copenhagen: KMA 1925, s. 12-13, Mezre’de bilinen Hadji Khaja, Hadji Raja’yla aynı kişi gibi görünmektedir: “1922 baharında Türkler tarafından sınır dışı edilen birçok misyoner Beyrut’a ulaştı, bunlar arasında Miss [Maria] Jacopsen’in sevgili arkadaşları ve Harput’taki eski çalışma arkadaşları Miss [Isabel/Isabelle] Harley ve Dr. Parmaly [Ruth A. Parmalee] tıbbi misyoner Dr. [Mark] Ward bulunmaktaydı. Onların tekrar buluşması kızkardeşlerimiz için büyük bir sevinçti, ancak onların iç Ermenistan’dan getirdikleri haberler iç karartıcı ve çok kötüydü. Orada beş Kürt aşiret reisi hakimdi, ve onlar arasında en önemlisi, binlerce Ermeniye katletmede alet olarak kullanılan Mezre’deki Hadji Khaja’ydı. [...]” İtalikler orjinal metinde yer almaktadır. Atatürk’ün 1927’deki ‘Nutuk’unda ‘maceracılar’ (sergüzeştçiler) bahsi dışında hiç kimse 1920’lerde Anadolu’da ‘huzursuzluğu gayretlendirenler’i anmadı.

Raymond Kévorkian, Temmuz 1915’de Erzurum’lu sürgünlerin Malatya, Mamuret-ül Aziz

bölgesinde büyük ölçekli katliamlarını gerçekleştiren Teşkilat -ı mahsusa lideri ve Reşvan'dan (Rashvand; Rashwand; Reshven) Reşvan Kürt aşiret reisi Hacı Bedri Ağa'dan bahs etmektedir.

<http://www.massviolence.org/fr/The-Extermination-of-Ottoman-Armenians-by-the-Young-Turk-Regime>.

Mahrdad R. Izady, Kürtler: Kısa El Kitabı, Washington, Philadelphia, London: Crane Russak/Taylor & Francis International Publishers 1992, s. 83, Rashwand/Reshven aşireti (aslen?) Güney-Doğu Erzurum'dan gelmektedir.

Binlerce Ermeninin Malatya'da katliamından sorumlu olarak tanımlanan "sevecen, müşfik ve masum yüzlü" isimsiz bir Kürt aşiret reisinin (Ağa) fotoğrafı için bak.

http://dcollections.oberlin.edu/cdm4/item_viewer.php?CISOROOT=/relief&CISOPTR=88&CISOBOX=1&REC=1 . Abraham D. Krikorian ve Eugene Taylor'un verdiği bu enteresan bilgi, ayrıca yorumları ve genel olarak önerileri için teşekkür ederim.

7) Ermeni erkeklerin Isoli'de kadın ve çocuklardan ayrılması ve Alman Misyoner Klara Pfeiffer'in Mezre'den sürgün edilenlerin Malatya yakınında takip eden katliamlarına ilişkin raporu için bak.

<http://www.armenocide.de/armenocide/armgende.nsf/AllDocs-en/1916-05-10-DE-002?OpenDocument>.

8) Misyonerler 'hükümet' terimini yerel ve/veya merkezi yönetim anlamında sıklıkla geniş anlamda kullanmaktadırlar. Anılan durumda, Hadji yerel Vali Sabit Beyi sözü edilen gasp politikalarından ayrı gösteriyor görüldüğünden, 'hükümet' her ikisini de işaret etmektedir.

9) Karen Marie Petersen Ermenice ve Türkçe konuşuyordu, öyleyse bu buluşmada Hadji Raja muhtemelen Kürtçe konuştu.

10) Orjinal metinde altı çizili.

11) Orjinal metinde altı çizili.

12) Orjinal metinde altı çizili.

13) Orjinal metinde altı çizili.

14) Muhtemelen, belki de büyük bir ihtimalle orjinal metindeki Danca "skilt sig fra" deyimini düşünüldüğünde bu 'boşanma' değil daha çok 'başından atmak' örn. öldürmek anlamındadır.

15) Örneğin bak. Matthias Bjørnlund, "Ölmekten beter bir kader: Ermeni Soykırımını sırasında cinsel şiddet [A fate worse than dying': sexual violence during the Armenian genocide" in Dagmar Herzog, ed., Gaddarlık ve İhtiras: Yirminci Yüzyıl Avrupasında Savaş ve Cinsellik [Brutality and Desire: War and Sexuality in Europe's Twentieth Century, Palgrave Macmillan 2009, pp. 16-58. <http://www.palgrave.com/products/title.aspx?PID=283305> ('örnek metni indirmek için'). Aynı zamanda www.armenske-folkedrab.dk adresinde.